

Summæ Theologicæ Scholasticæ Et Moralis In Qvatuor Partes Distributæ Pars ...

In qua de Virtutibus in Communi, & Theologicis, Fide, Spe & Charitate, nec
non Virtutibus Cardinalibus, præsertim Justitia & Jure, ac Religione
ceterisq[ue] annexis, & Vitiis Oppositis in particulari breviter & dilucidè
tractatur

Herincx, Wilhelm

Antverpiæ, 1663

Quæst. II. De Operibus, tum Servilibus, tum Liberalibus, in die Festo
prohibitis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72941](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72941)

QUESTIO II.

De Operibus, tum Servilibus, tum Liberalibus, in die Festo prohibitis.

8. Præceptum festorum partim est affirmativum, partim est negativum.

Et contentum solum præcipit auditionem Missæ.

9. Non concionum.

Explicitur Tridentinum.

Ad quam non est quatenus tenentur parochi.

Præceptum festorum, partim est affirmativum, quatenus præcipit aliquid fieri, scilicet Missam audire, de qua in materia de sacrificio Missæ: partim negativum, quatenus aliquid fieri prohibet. De eo ut affirmativo hæc Quæst. agemus, de eodem quatenus negativo Quæst. seq. audiri.

Præter auditionem Missæ nihil jure divino vel Ecclesiastico præcipitur fieri in die festo, ut patet ex usu & sensu communi fidelium. Unde audiendus non est Pontificus disp. 29. n. 30. docens, quemlibet diebus festis ad actum fidei, spei & charitatis obligari. Similiter Marchan. a nobis relat. & refutatus in materia de sacramentis Tract. 3. disp. 8. n. 223. docens cum, qui Missam non audit in die dominica, teneri Deum speciali aliquo cultu colere.

Cum majori apparentia potest moveri difficultas de concione, de qua Tridentinum sess. 24. c. 4. ait: *moneat Episcopus populum diligenter, unusquemque teneri parochia sua interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.* Verum non loquitur de rigorosa obligatione juris positivi: tum quia id satis indicant verba, ubi commode id fieri potest; tum quia non determinat tempus & dies audiendi concionem; tum quia Doctores & fideles communiter tempore Tridentini usque nunc rigorosam obligationem istis verbis contineri non intellexerunt. Tum quia ipsum Tridentinum sess. 22. in Decreto de observandis in Missa ad Episcopos, ait: *moneant (nota hoc verbum) populum, ut frequenter ad suas parochias, saltem diebus dominicis & majoribus festis, accedant.* Tum quia pastores non tenentur rigido præcepto singulis diebus festis concionari, ut patet ex usu: ergo nec populus concioni interesse. Videtur quidem Trident. sess. 5. c. 2. & sess. 24. c. 4. præcipere, ut saltem dominicis & solemnibus diebus festis prædicent; non tamen censentur ad culpam gravem obligare, nisi dilatio sit nimia. Ita Suarez, Bonacina & Alii. Explicat autem Suarez locum Tridentini objectum de obligatione charitatis, quæ quisque tenetur sibi providere de scientia necessaria ad salutem & completionem mandatorum Dei. Nominatur verò parochia, gratiâ exempli ordinarii, eoque ubique etiam in pagis sit aliqua parochia, & per se ibi ex officio debeant fieri instructiones.

PER præceptum de colendo die festo, quatenus est negativum, prohibentur fieri opera servilia & nonnulla liberalia, idque sub gravi peccato ex genere suo, nisi excuset levitas materia, ut habet communis sensus Doctorum & Fidelium. Quænam autem censeatur gravis materia, dissentient Doctores. Suarez putat relinquendum juris prudentis, attentâ qualitate operis. Quod si sit valde servile, putat Bonacina, sufficere unam horam: Filiucius duas: Alii adhuc majus tempus statuunt.

Opera autem servilia sunt, fodere, luere, & similia: quæ sic vocantur, quod proprie & per se servis competant. Dicuntur etiam mechanica, quod per artes mechanicas dirigantur. Distinguuntur ab operibus liberalibus, quod hæc non habeant effectum materiale & corporeum, vel si habeant, is principaliter ordinetur ad animum excitandum vel instruendum: mechanica autem respiciant effectus corporeos & in corporis commodum proximè cedentes, v. g. domum, vestimentum &c. Unde labor, diurnitas aut fatigatio non facit opus esse servile, quod alioquin tale non esset; ut patet in studio, oratione, concionibus diu protractis cum magna fatigatione. Similiter nec intentio lucri, quæ operi extrinseca est, ut patet in professione philosophiæ ob stipendium. Ecclesia itaque simpliciter prohibet opera in se servilia non attendens extrinsecam attentionem operantis.

Hinc scribere, cum sit locutio quedam permanens ex se ordinata ad instructionem mentis propriæ vel aliæ, velut opus liberale non est prohibitum die festo, idque juxta Doctores communis, etsi fiat ob mercedem: quia equidem est liberale. Idque verum est, etsi scribens non intelligat, quæ scribit: hoc enim per accidens est, nec mutat naturam operis, illudve servile facit; ut neque locutionem, etsi loquens non intelligat, quæ dicit.

Idem probabilius est de transcriptione, etsi fiat ex officio & pacta mercede, prout fit à notariis & scribis: transcribere enim est verè scribere, estque impertinens ad naturam scriptionis, utrum scribens ex se, vel alio, quem auribus percipit, dictante, vel (quod fit in transcriptione) aliam chartam oculo inspiciente, scribat.

Petes, an pingere & imprimere characteres sit opus servile prohibitum in die festo? Resp. aff. Primum patet probatur: quia pingere respicit opus sensibile, & externum arte-

10. Partim est negativum & contentum inhihet opera servilia & quadam liberalia.

Idque sub gravi suppositâ materia gravis vitare, & quæ sit talis.

11. Quæ dicuntur opera servilia, & quæ liberalia.

12. Hinc scribere non est servile.

Etsi ob mercedem fiat. Vnde scribens non intelligat.

13. Idem est de transcriptione.

14. Pingere autem servile est.

artefactum, ut constructio domus, statuarum &c. Quod autem pictura ob similitudinem cum prototypo excuset ejusdem cognitionem seu memoriam, sequitur mentem instruat, per accidens est, & competit omni simili respectu similibus alterius. Quare paritate ratione sculperet, conficere, acu pingere &c. similia deberent dici non esse servilia. Facilius tamen potest cum pictoribus dissimulari ob contrariam nonnullorum sententiam & praxim multorum etiam Romae; praesertim quando soluta sunt quaedam delineationes, aut pingitur gratia recreationis.

Et si subinde facile excusetur fabrica.

15. Idem est de impressione.

Secunda pars probatur: quia ad impressionem concurrunt duo, videlicet impressio ipsius praeli supra chartam, & artificiosa characterum compositio, sive formarum fabricatio, ut loquuntur: ipsa autem impressio communi iudicio est servilis & mechanica, utpote directa ad imprimendum chartae talem figuram, qualis est in ipso plumbo, sicut imprimitur cera sigillum, quod est plane mechanicum. Huic autem actioni per accidens est, quod figura inde resultans sit signum aliquod mentis, sicut scriptura: cum ex impressione sigilli aut aeneae imaginis tale signum non resultet, quae tamen est actio ejusdem rationis. Compositio autem characterum similiter est servilis, utpote preparatio materiae & fabricatio instrumenti mechanici ad opus mechanicum, scilicet ad ipsam impressionem. Nonnulli tamen (inter quos *Layman* & *Diana*) permittunt typographis ordinationem characterum in die festo.

Et cur potius, quam de seripione.

16. Negativè est de itineratione.

Petes, an itinerari sit opus servile? Resp. negativè: est enim potius opus naturale terminatum ad ubi, ordinatum ad corporis conservationem & negotia ubique peragenda, nec directum per artem mechanicam. Unde etiam licitum est deferre onera ad usum itineris necessaria, utpote accessoria itineri, secus est de aliis oneribus opus servile exigentibus. In quibus tamen attendenda est consuetudo passim nota, & necessitas aut notabilis utilitas praesertim publica.

An et qua illi licet jungere onera deferenda.

17. Quis de venatione, aucupio & piscatione dicendum.

De venatione, piscatione, aucupio, ordinariè non sit magnus scrupulus. Tum quia juxta nonnullos non sunt servilia; aut saltem talia non reputantur, dum sunt ob recreationem, & potissimum industria consistunt; tum quia tunc saltem usus illa permittit. Alioquin in rigore videntur servilia: cum consistant in effectu corporali, qui proximè ad corporis utilitatem ordinatur, sicut colligere ligna, lapides &c.

18. Item actuali militia.

De militia, prout est actualis pugnae congressus, idem dicendum videtur: cum sit exercitium artis mechanicæ, & habeat effectum corporalem. Ordinariè tamen licet in die festo ob necessitatem aut publicam utilitatem. Adde iudicio variorum

Doctorum actum militarem censeri liberalem: prout etiam fortasse est ars gladiatoria: quae tamen et si mechanica foret, exercitium illius consuetudo permittit diebus festis.

Et artus gladiatoria usum.

19. Licet operum coquinae & alia huiusmodi.

Similiter opera coquilia, et si servilia, licentur diebus festis, ut patet ex usu. Immo & ob necessitatem, & ne populus Christianus judaizare videretur, apparent à principio nunquam prohibita: et si hanc libertatem usus paulatim extendit ad preparationem ciborum, non necessariarum, pastillorum &c. item ad collectionem fructuum eodem die, ut saniores & meliores sint: item ad occisionem & excoriationem animalium, coctionem panum, quando non potuerunt commodè praeveneri.

20. Item que immolantur ad honorem Dei ipsius.

Praeterea quaedam opera servilia sunt licita die festo, quae sunt in honorem & cultum Dei, si videlicet immediatè ad cultum Dei spectent, ut g. gestare imaginem aut crucem in supplicatione, ministrare in organis: haec enim, cum sint cultui divino intrinseca, seu intimè connexa, censentur licita cum ipso cultu. Idem est de preparatoriis ad cultum divinum, si sint ei valde vicina, & quasi ad illum determinata, ut pulsare campanas, ornare altaria &c. Secus, si sint remotiora, v. g. scopis templum mundare, parietes tapetibus ornare &c. quamquam, ob materiae parvitatem, & conjunctionem cum divino cultu, non censentur mortalia. Immo, si ratio addit, v. g. si inadvertenter aut ob impedimenta sint pridie omissa, excusantur ab omni culpa. Multo minus licita sunt, quae omnino accidentaliter & remotè respiciunt cultum Dei, v. g. colere agros Ecclesiae, lapides advehere, dealbare parietes Ecclesiae &c. Nec nisi ob necessitatem aut legitimam utilitatem excusantur mulieres, quae diebus festis pro Ecclesia nent, aut opus textile faciunt.

21. Item de mulieribus pro Ecclesia laborantibus.

22. Nisi subinde iusta ratio excusetur.

Opera liberalia diebus festis prohibita sunt in primis mercatus. Quo nomine secundum Doctores intelliguntur primo publicae nundinae, quae semel aut iterò in anno sunt. Secundo nundinae hebdomadales. Tertio contractus privati emptionis, locationis & similes. Quoad haec tamen consuetudo multum derogavit praeepto, quae à praelatis noscitur & toleratur, & à confessoribus est inspicienda.

23. Item de mercatu.

24. Item placitum.

Secundo prohibetur placitum: quo nomine generaliter prohibita intelliguntur sententiae, sive civiles, sive criminales: omnisque strepitus judicialis omnino irritatur. *Conquestus de Festivis.*

25. Nisi consuetudo excusetur.

Quare illicita & invalida est inchoatio causae per citationem partis, processus, sive causae cognitio, & quae eo pertinent, sententiae prolatio. Unde invalida est citatio, si fiat à iudice in die festo, aut pro die festo. Si autem per eam man-

26. Hinc illicitum est inchoatio, est citatio in die festo pro die festo.

Qu. III. De Causis ab Observatione Festorum excusantibus. 513

decur comparatio intra decem dies v. g. & decimus dies sit festum, dubium est, an valeat. Quidam apud *Castro Palag p. 7. n. 3.* negant; alii tamen probabilius affirmant. Sed quo die facienda sit comparatio inter se non conveniant, quibusdam asserentibus, eam in proximum diem habendam esse differendam, aliis decimum diem praeveniendum existimantibus. Quod si iudex sit in loco, ubi non est festum, reus autem in loco, in quo est festum, existimat *Bonacina ad observ. sabbat. punct. 2. num. 19.* valere citationem: secus existimat de sententia utpote iudicis locum, non dei, uti citatio spectante; adeoque secundum eisdem regulas metiendam.

quàm quatenus negativum, ob cultum divinum, quem ratione affirmativi praeribit, utique brevi spatio per missa audicionem exhibendum. Quamquam autem causa ab audicione missae, & consequenter ab observatione hujus praecipii, quâ affirmativi excusent, videndum est in materia de sacrificio missae, *Quest. 16.* Quare de causis ab eisdem, quatenus negativum est, observatione excusantibus, restat agendum.

Atque in primis excusatio necessitas sustentandi seipsum vel propriam familiam, est quae ipsa potissimum attendenda ex statu personae vel familiae, utpote per operis alias prohibiti exercitium promovendo, aut conservando, & per abstinentiam ejusdem operis notabiliter laedendo. His enim concurrentibus sufficiens aestimatur necessitas. Quod si de eius sufficientia dubitetur, recuratur ad iudicium viri prudentis, maxime confessorii, vel parochi, qui insuper dispensationem, si opus fuerit, ex usu & consuetudine, adhibere poterit, & sic insufficientiam causae supplere.

Hinc primò excusantur pauperes, aliter victum & amicum comparare non valentes: uti & pater, competentem filiabus suis dotem, alias non comparabilem, suo labore procurans. Secundò agricolae tempore messis, fatores & vindemiatores timentes periculum, sive ob pluviam, sive ob concursum militum, sive aliunde. Tertio coquentes lateres, calcem, vitrum &c: quae opera inchoata non possunt sine damno notabili interrumpi. Quarto famuli & uxores, qui praecipio heri vel mariti coguntur laborare, alioquin domo excludendi aut male tractandi: modo tamen praecipuum illud in contemptum diei Festi & Ecclesiasticae potestatis non imponatur; prout aliquando ab haereticis imponi constat: tunc enim opera mandata sunt omnino illicita. Similiter si famuli & famulae diebus ferialibus ita occupentur, ut suis vestibus resarciendis tempus non inveniunt, eas in die festo resarcire possunt.

Quintò excusantur barbitonfores, ubi & quatenus est justa & a praelatis scita a tolerata consuetudo: quae apud rusticos, veluti tota die in agris versantes, facilius honestari & tolerari potest. Sextò sartores, dum res non patitur dilationem, ut contingit in conficiendis vestibus lugubribus, sponforum, & alijs, quarum pro tunc est indigentia ad decentiam status, vel dum alias timeat notabile incommodum.

Sicut ab observatione festi excusat necessitas privata, ita multo magis publica. Hinc excusantur milites tempore belli aggeres vel muros extructes, operarii pontes & vias publicas, sine dilatioe reficiendas, reparantes, vel alia obsequia, sine incommodo non differibilia, pro bono publico praestantes.

Quid si per accidens in festum incidat.

23. Idem est de examine testium, etiam praevio ad festum inchoato, seclusa consuetudine.

Idem denique est de sententiae executione.

Secus est de quibusdam alijs advocatis functionibus.

Quid de iudicio arbitri.

24. Et juramentum iuramentum iudiciale quam extrajudiciale.

25. De causis ab observatione praecipii quatenus affirmativi excusantibus remissio.

QUAESTIO III.

De causis ab observatione Festorum excusantibus.

Ab hac observatione, uti & aliarum legum humanarum, variae causae excusant. Cum autem praecipuum de colendo die festo, juxta ante dicta, partim sit affirmativum, partim negativum, de eo utrovis modo sumpto procedit quaestio, cum hoc tamen discrimine, quod, quatenus affirmativum, difficilius admittat excusationem, Herincx Sum. Theol. Pars III.

26. Ab observatione ejusdem quatenus negativum excusatur necessitas propria.

27. Hinc excusantur pauperes. Agricola.

Coctores laterum, calcem &c. Uxores, famuli & ancilla quando excusantur.

28. Barbitonfores. Sartores.

29. Item excusatur necessitas publica.